ڕەفیق سابیر و دزیی ئەدەبی

حەمەسەعید حەسەن

هەموو دەقێک ڕووداوێکە لە کاتشوێنێکی دیاریکراودا ڕوو دەدات و وەک هەر ڕووداوێکی مێژووی دووبارە نابێتەوە. شاعیر کەسێکە بە ئازادییەکی سنووردارەوە دەقە دێرینەکان دووپات دەکاتەوە.(١) لە ئەدەبدا دزی بریتییە لە لاساییکردنەوە، بێ ئاماژەکردن بۆ دەقی لاساییکراوە. دزیی ئەدەبی ئەگەر لە بواری ناوەڕۆک و مانادا بێ، خوێنەری ئاسایی خۆی هەستی پێ دەکا، بەڵام ئەگەر شێوازی دەربڕین بگرێتەوە، کاری ڕەخنەگرە سەرنجی خوێنەری بۆ ڕابکێشێ.

دەستنیشان کردنی ئەو سەرچاوانەی ڕەفیق سابیر هانای بۆ بردوون، بە مەبەستی ئاشکراکردنی دزی نییە، بەڵکو بۆ دیاریکردنی چۆنێتی پێوەندیی شاعیرە بە سەرچاوەکانییەوە، بۆ دۆزینەوەی ئەو هۆکارانەیە ئەویان بەو ژێدەرانەوە گرێ داوە، بۆ زانینی چۆنێتی سەرلەنوێ نووسینەوە و Intertextual دووبارە بەگەڕخستنەوەی ئەو دەقانەیە کە سوودی لێ وەرگرتوون.

سەعدی یوسف لە هۆنراوەی (البستانی) دا دەڵێ:

منذ ان كان طفلا تعلم سر المطر. (٢) واتا: بە منداڵی فێری نهێنیی باران بوو.

ڕەفیق لە (ئەم مرۆڤە)دا دەنووسێ:

بە منداڵی دڵی بە هاژەی چەمەکان دەکرایەوە،

فێربوو دڵی بۆ ئەو بارانە لێ بدات ... (ل٣٢٣ دیوانی ڕ . س)

شێوازی دەربڕین لەم دوو شیعرەدا هاوبەشن. قارەمان لە هەردووکیاندا کەسی سێیەمی تاکە، ئەمەیش بۆ ١٩٧٦(ساڵی لەدایکبوونی ئەم دوو شیعرە) تەکنیکێکی نوێ بوو.

لونك لون ألماء. - ئەدونیس -

ڕەنگت لە ڕەنگی ئاو ئەچێت. - محەمەد حەمەباقی - (٣)

چۆن دەتوانی لە ئاو بچی؟ - ڕەفیق - (ل٣٤ دیوانی ..)

وطني ليس حقيبه و أنا لست مسافر. - مەحموود دەرویش - واتا: نە وڵاتەکەم جانتایە و نە من ڕێبوار.

وڵات شرە جانتا بوو. - ڕەفیق - (ل٥٠ دیوانی ..)

یان: وڵاتەکەم لە ناو شرە بوخچەیەکدا دەپێچمەوە. - ڕەفیق - (ل ٥٤ دیوانی..)

شنەی سێبەری داری گوێز و توو

ئەسرێ ئارەقی ڕێبواری ماندوو. - گۆران -

ئارەقی سەر ڕووی کام ڕووباری ماندوو دەسرێ. - ڕەفیق - (ل ٣٩٨)

شیعرێکی بەناوبانگی (سوارە) هەیە، ناوی (خەوە بەردینە)یە، ڕەفیق دەڵێ:

بە باڵی خەونەکان زەمەنە بەردینە و خۆڵستان جێدێڵین. (٧٦ ژ. ڕ.)

یان دەڵێ: لەم هەرێمە بەردینەدا. (ل ١٠٠ دیوان) کۆمەڵە شیعرێکی خۆیشی ناو ناوە: وەرزە بەردینە.

بەدووەکانن بە زەبری شمشێر خزاونە ئاواییەوە. - سەعدی یوسف -

بەدووەکانن ... لەم ناوە تەراتێن دەکەن. - ڕەفیق - (ل١٣٣)

وەک دوو هێڵی شەمەندەفەر وەهاین هەردوو بە یەک ناگەین. - شێرکۆ بێکەس - (٤)

وەک دوو کەناری بەرامبەر یەکین ... دەڵێی دوو هێڵی پەرەلێلین. - ڕەفیق - (ل ٧٩ ژ. ڕ.)

شیرینیش وەک چەپکێ هەتاو

کە دەیگری نایەتە دەست،

کاتێ بەرەلاشی دەکەی لە بەری دەست نابێتەوە. ـ سامی شۆڕش ـ
تۆ و هەتاو هیچتان بە چنگ ناگیرێن. ـ محەمەد حەمەباقی ـ (٥)
تۆ وەک ڕووناکیت ناتوانم بتگرم. ـ ڕەفیق ـ (ل ٨٢ ژ. ڕ.)
گریاوی ژانێکم کە ژانی من نییە ـ ئەحمەد شاملوو ـ (٦)
بە ئاگری گوناهێک دەسووتێم گوناهی من نییە. ـ ڕەفیق ـ (ل ١٧ ئاوێنە و سێبەر)
دانیشتووی خاکێکم کە خاکی من نییە. ـ شاملو ـ (٧)
بە ولاتێکدا ڕادەکەین کە ولاتی ئێمە نییە. ـ ڕەفیق ـ (ل ١٠٩ کاروانسەرا)
چ سارایەکە ڕۆح! ـ ڕەفیق ـ (ل ٥١ژ. ڕ.)
بیابانی ڕۆح. ـ ڕەفیق ـ (ل ٢٣٢ دیوانی ..)
(قاتوقڕیی ڕۆح و چۆڵەوانی ڕۆح) گەلێ جار لە شیعری (ئەلیەت)دا بەرچاو دەکەون، شێرکۆ بێکەس ئەم دەربڕینەی لەو خواستووە، کاتێ گوتوویەتی: (لەم چۆڵەوانی ڕۆحەدا،)(٨) ئاخۆ ڕەفیق لە شێرکۆی خواستووە یان لە ئەلیەت؟ (پیاوانی پووت) دەربڕینێکی شەکسپیرە لە ـ یۆلیۆس تزار ـ دا، شێرکۆ لە (داستانی هەڵۆی سوور) و (٩) ڕەفیق لە ل١٣ی دیوانەکەیدا هانای بۆ بردووە.
دە ئەی دەروێش سکالایەک لەگەڵ ڕۆحی کلۆڵم کە. ـ گۆران ـ
ڕەفیقیش دەڵێ: بۆ هیچیان سکالایەک لەگەڵ ڕۆحی کلۆڵم ناکەن؟ ڕەفیق ناوی گۆرانی نەهێناوە، بەلام دەربڕینەکەی ئەوی لە نێوان کەواندا نووسیوە، ئەگەر ئاماژەی بۆ شیعری دەروێش عەبدوڵلای گۆران بکردایە، ئەم سوود لێ وەرگرتنە دەکەوتە خانەی تێهەڵکێش کردنەوە. ـ تضمین ـ
لە سیماتا بەدیم کرد هەیکەلی عومرێکی حەسرەتکێش. ـ گۆران ـ
ئەمە تاتەشۆرە یان سیمای عومرێکی بابردوو؟ ـ ڕەفیق ـ (ل ٢٦ ئاوێنە و سێبەر)
وەکوو تۆوی گوڵی دەم با لەسەر بەردێکی ڕەق ئەڕوێن . ـ گۆران ـ
چڵەگیایەکم لەسەر تاوێرێکی نوستوو ڕواوم. ـ ڕەفیق ـ (ل ٢٨ ئاوێنە و سێبەر)
خوێنەر سەرپشکە ئەم لێکچوونانە لە ژێر ڕەشماڵی: کاریگەرێتیی، لێوەرگرتن، سەرلەنوێ نووسینەوە، (دەقئاوێزان) یان شوێن پێ کەوتندا جێ دەکاتەوە، بەلام پێویستە ئەوە بگوترێ کە هەموو شاعیرێ وێنە و دەربڕینی شاعیرانی دیکەی لا بەجێ دەمێنێ و دەشێ لە نائاگاییەوە لە بەرهەمیدا سەر هەڵبدەنەوە. ئەدمۆن ولسن دەڵێ: (ئەلیەت لە ‹وێرانە خاک›دا لای کەم سی و پێنج جار سوودی لە نووسەران و شاعیرانی دیکە بینیوە و زۆر جار جوانترین دێرە شیعری بەرهەمی خۆی نییە.)(١٠)

سەرچاوەکان:

١) د. محمد مفتاح، تحليل الخطاب الشعري ص ١٢٠ المركز الثقافي العربي ١٩٨٦ بيروت.
٢) سعدي يوسف، الاعمال الشعريه الكامله، المجلد الاول ص ٢٧ ط ٤ ١٩٩٥ دمشق.
٣) حەمەسەعید حەسەن، سەبارەت شیعری هاوچەرخی کوردی ل ٧٦ چ . ئاپێک ١٩٩٢ ستۆکهۆڵم.
٤) دیوانی شێرکۆ بێکەس ل ٧٢٥ بەرگی ٢ چاپەمەنی بابان ١٩٩٣ سلێمانی.
٥) محەمەد حەمەباقی، گوڵەکانی دۆزەخ ل ٣٤ چ . محەمەدی ١٩٩٠ سەقز.
٦ و ٧) ئەحمەد شاملوو، تا شکۆفەی سووری کراسێک، و . ناسر حسامی ل ٦٥ ئینتشاراتی پۆیا .
٨ و ٩) حەمەسەعید حەسەن، شیعر و هەڵوێست ل ٤٦ و ٤٧ چاپی ٢ چ. ئاپێک ١٩٩٤ ستۆکهۆڵم.
١٠) ادمون ولسن، قلعه اكسل، ترجمه جبرا ابراهيم جبرا ص ٩٣ ط ٣ ١٩٨٢ بيروت.

* بەشێکە لە لێکۆڵینەوەیەکی درێژ.